

අග්නිපුරාණාගත සංස්කෘත ව්‍යාකරණ සිද්ධාන්ත පිළිබඳ
විමර්ශනයක්

A Review on Grammetical theories of The Agni Purāna

බලදොර ඉන්ද්‍රජෝති හිමි

Abstract

The Agni Purāna is a Sanskrit text and one of the eighteen major Purānas. It usually figures eighth in the list of eighteen. It is a mahāpurāna. The text exists in numerous versions, some very different from others. The published manuscripts are divided into 382 or 383 chapters, containing between 12,000 and 15,000 verses. The Agni Purāna is a tamasika purāna. The others in this group are the Matsya, Kurma Linga, Shiva and Skanda Purānas. It is a vast comprehensive work. The Agni Purāna is a medieval era encyclopedia that covers a broad range of topics, and its 382 or 383 chapters indeed encapsulate virtually everything. The range of topics covered by this text include cosmology, mythology, genealogy, politics, education system, iconography, taxation theories, organization of army, theories on proper causes for war, martial arts, diplomacy, local laws, building public projects, water distribution methods, trees and plants, medicine, design and architecture, gemology, grammar, metrics, poetry, drama, Principles of Poetic Criticism, food and agriculture, rituals, geography and travel guides, cultural history, and numerous other topics. We assume that it is a supplement to the major works regarding these topics. Agni Purāna is the essence of Vedas, Upanishads and Works of literary Criticism Principles etc. In this research I explore the Grammetical theories contained in the Agni purāna.

Key Words : eighteen major Purānas, Agni Purāna, Grammetical theories

හැඳින්වීම

අග්නි පුරාණය සාම්ප්‍රදායික අෂ්ටාදශ පුරාණ අතර සුවිශේෂී කෘතියකි. අග්නිපුරාණය තුළින් සාම්ප්‍රදායික පුරාණයන්හි අන්තර්ගත පඤ්චාංගය පමණක් නොව බහුවිධ ශාස්ත්‍රීය දැනුම් සම්භාරයක් ලැබෙන බැවිනි. පාඨකයාට මෙම කෘතියෙහි යම් දැනුමක් ලබා ගත හැක්කේ නම් එයින් වැඩි ගෞරවය හිමිවිය යුත්තේ ඒවායේ අන්තර්ගත අවශේෂ විෂයන්ට ය. එනම් පඤ්චාංගය හැරුණු කොට අන්තර්ගත සෙසු විෂයන්ටය. ඒවායෙහි විවිධ විෂය ක්‍ෂේත්‍ර රාශියක් පිළිබඳව කරුණු අන්තර්ගත වෙයි. එබැවින්ම අග්නි පුරාණය විශ්ව කෝෂයක් වැනි යැයි විද්වත්හු සලකති. අග්නිපුරාණයෙහි භූගෝලිය, ජ්‍යෝතිෂ, රාජ ධර්ම, යුද්ධ, ආයුර්වේද, ඡන්දස්, ව්‍යාකරණ, කාව්‍ය, නාටක, අලංකාර, යෝග, රත්න පරීක්ෂා, ආදී බහුවිධ විෂයයන් ගැන කරුණු දැක්වේ. ඒ අතරින් සංස්කෘත ව්‍යාකරණ පිළිබඳව දැක්වෙන කරුණු පිළිබඳ පමණක් මෙහි විමර්ශනයට භාජනය වේ.

පර්යේෂණ අරමුණු

මෙම පර්යේෂණයේ මූලික අරමුණ වන්නේ අග්නිපුරාණ නම් සංස්කෘත සාහිත්‍යාගත කෘතියේ අන්තර්ගත සංස්කෘත ව්‍යාකරණ සිද්ධාන්ත පිළිබඳ විමර්ශනය කිරීමයි. පෘෂ්ඨි ආචාර්යවරයාගේ අෂ්ටාධ්‍යායි කෘතිය විද්‍යමාන පැරණිතම ව්‍යාකරණ කෘතියයි. ඒ හැරුණු විට බොහෝ ව්‍යාකරණ කෘති ප්‍රමාණයක් විවිධ යුගවල සම්පාදනය වී තිබේ. එම ප්‍රධාන කෘති හැරුණු විට ඒ පිළිබඳ තොරතුරු හමුවන දෙවන පෙළ කෘතියක් ලෙස අග්නි පුරාණය හැඳින්වෙන හැකිය. අග්නිපුරාණයේ අන්තර්ගත සංස්කෘත ව්‍යාකරණ සිද්ධාන්ත පිළිබඳ විමර්ශනය මෙහි අරමුණයි.

පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය

මෙය මූලාශ්‍ර අධ්‍යයනයකි. සංස්කෘත සාහිත්‍යයේ අෂ්ටාදශපුරාණ අතර හමුවන අග්නිපුරාණය අධ්‍යයනය කිරීම මෙහිදී සිදු වේ.

පර්යේෂණ ගැටළුව

සංස්කෘත ව්‍යාකරණ සිද්ධාන්ත පිළිබඳ ලියවුණු ප්‍රමුඛ කෘති හැරුණුවිට දෙවන පෙළ කෘතියක් සේ සැලකිය හැකි අග්නිපුරාණයේ තත් සිද්ධාන්ත සම්බන්ධයෙන් දැක්වෙන තොරතුරු කෙසේ වේද? ඒවා ශාස්ත්‍රීය ලෝකයේ භාවිතයට ගත හැකි තරමින් ප්‍රශස්ත තත්වයක පවතී ද යන ගැටලු මෙහිදී විමසුමට ලක් කෙරෙයි.

පර්යේෂණ සාකච්ඡාව

ව්‍යාකරණ

විභක්ති ප්‍රත්‍යය

අග්නි පුරාණයේ විග්‍රහයට අනුව “සුප්” සහ “තිඛි” වශයෙන් විභක්ති වර්ග දෙකකි. එයින් “සුප්” විභක්ති කොටස විභක්ති හතකින් යුක්ත වේ. (ද්වේ විභක්ති සුප්තිඛිශ්ව සුපූ සප්ත විභක්තයූ. (අග්නි පුරාණ. 351.1)

සු ඔඟ ජසිති ප්‍රථමා අමෝට්‍රියො ද්විතියා

ටා භ්‍යාමි හිසිති තෘතියා ධෙභ්‍යාංභ්‍යසශ්චතුර්ථාපි
(අග්නි පුරාණ. 351.2)

ආදී වශයෙන් දැක්වෙන පරිදි මෙහිදී විභක්ති ප්‍රත්‍ය සමූහය සම්පූර්ණයෙන් ඉදිරිපත් කෙරේ. ඒ අනුව එහි

- ප්‍රථමා - සු, ඔඟ, ජසි
- ද්විතියා - අමි, ඔඟට්, ශස්
- තෘතියා - ටා, භ්‍යාමි, හිසි
- චතුර්ථි - ඤො, භ්‍යමි, භ්‍යස්
- පඤ්චමි - ඤසි, භ්‍යමි, භ්‍යස්
- ෂෂ්ඨි - ඤස්, ඔස්, ආමි
- සප්තමි - ඤි, ඔස්, සුප්

වගයෙන් විභක්ති ප්‍රත්‍ය ඉදිරිපත් කොට තිබේ.

ප්‍රකෘති

ද්විධං ප්‍රාතිපදිකං භ්‍යජන්තං ච භලන්තකම්

පත්‍රොකං ත්‍රිවිධං තත්ස්‍යාත්ප්‍රමාන්ස්ත්‍රී ච නපුංසකම්
(අග්නිපුරාණ. 351.4)

යනුවෙන් ‘‘පියවි’’ අජන්ත භා භලන්ත වගයෙන් දෙවැදැරුම් බවත් නැවත ඒ එක එකක් පුරුෂ ලිංග, ස්ත්‍රී ලිංග, නපුංසක ලිංග වගයෙන් ත්‍රිවිධ වන බවත් දැක්වේ. එහි ස්වරාන්ත පුරුෂ ලිංග ශබ්ද සඳහා උදාහරණ ලෙස වෘක්ෂ, සර්ව, පූර්ව, ප්‍රථම, ආදී ශබ්ද සමූහයක් ද භලන්ත පුල්ලිංග ශබ්ද සඳහා සුවාක්, ත්වක්, පෘෂත්, සම්‍රාට, ජන්මභාක්, සුරාට ආදී ශබ්ද ද ස්වරාන්ත ස්ත්‍රී ලිංග ශබ්ද සඳහා ජායා ජරා, බාලා, ආදිය ද, භලන්ත සඳහා දික්, දෘක් ආදිය ද ස්වරාන්ත නපුංසක ලිංග සඳහා කුණ්ඩ, සර්ව, සෝමපා, දධි යනාදිය ද, භලන්ත නපුංසක ලිංග සඳහා තිර්යක්, උදක් ආදිය ද පෙන්වා දී තිබේ.

විභක්ති

ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් තොර වූ අර්ථවත් ශබ්ද ප්‍රාතිපදික නමින් හැඳින්වේ¹ (අග්නිපුරාණ. 351.23). ඒ ප්‍රාදිපදික එක් එක් විභක්ති ප්‍රත්‍යය සමග එක් විමෙන් පද සාධනය සිද්ධ වෙන අතර ඒ විභක්ති භාෂා භාවිතයේදී යෙදෙන ආකාරය මෙහි විස්තර කෙරෙයි. ඒ පහත අයුරිනි. ප්‍රථමා ප්‍රාතිපදිකයෙන් පසු ච ප්‍රත්‍ය යෙදී ප්‍රාතිපදිකාර්ථයේ, ලිංගාර්ථයේ, වචනාර්ථයේ දී ප්‍රථමාව වේ. එමෙන් ම සම්බෝධනය සඳහා, උක්තය සඳහා, කර්මය සඳහා, කර්තෘ සඳහා ප්‍රථමාව යෙදේ² (අග්නි පුරාණ 351.23). ද්විතියා කර්මය සඳහා ද්විතියාව යෙදේ. තෘතියා කර්තෘර්ථයේද අනුක්‍රම කර්තෘ අර්ථයේ ද තිඛි, කෘත් යන තද්ධිත ප්‍රත්‍යයන්හි ද තෘතියා විභක්තිය වේ³ (අග්නි පුරාණ 351.25). චතුර්ථී සම්ප්‍රදාන අර්ථයේ චතුර්ථීය වේ. පංචමී අපදානාර්ථයේහි පඤ්චමීය වේ. ෂෂ්ඨී ස්වාමිත්වයේහි ෂෂ්ඨීය වේ. සප්තමී අධිකරණ සංඥාවෙහි නොහොත් ආධාරාර්ථයෙහි සප්තමීය වේ.

මේවායෙහි ඒකාර්ථයේ ඒක වචනය ද ද්වි අර්ථයේ ද්වි වචනය ද බහු අර්ථයේ බහු වචනය ද යෙදිය යුතු බව ද දැක්වේ.

අනතුරුව ඒ ඒ ශබ්ද වරනැගෙන ආකාරය ශබ්ද සමූහ නැතහොත් ශබ්ද ගණ වශයෙන් ඉදිරිපත් කිරීමක් දැක්වේ. එහිදී වෘක්ෂ ශබ්දය මුලින් දක්වා ඒ අනුව වරනැගෙන ශබ්ද ලෙස සූර්ය, අම්බුවාහ, අර්ක ආදී ශබ්ද ද ගණයක් දැක්වේ වේ. ඒ ඒ ශබ්ද ඉදිරිපත් කොට ඇත්තේ වරනැගුණ පද ලෙස ය. එමෙන් ම පිලිවෙළකින් තොරව දැක්වූ විභක්ති සහිතව ය. එහි ද ඒක වචන ද්වි වචන බහු වචන පිලිවෙළක් ද නොමැත. මෙලෙස දිගින් දිගට දැක්වෙන සියලු ශබ්ද කාණ්ඩ එසේ ය. මෙහි වෘක්ෂ ආදී ශබ්ද ගණයට අදාළ නිදසුනක් මෙසේ ය.

“...වෘක්ෂ: සූර්යෝ’ම්බුවාහෝ’රකෝ හේ රවේ හේ ද්විජාතය: (අග්නිපුරාණ. 351.29)

විප්‍රො ගජාන්’මහෙන්’දෙණ යමාභ්‍යාමනිලෙ: කෘතම්

රාමාය මුනිවර්යාභ්‍යාං කෙභෝ’ ධර්මද්වාරෝ රති: (අග්නිපුරාණය. 351.30)

මෙලෙසින් ස්ත්‍රීලිංග වරනැගීම් පිළිබඳ ව 352 අධ්‍යායයේදී ද නපුංසක ලිංග වරනැගීම් පිළිබඳ ව 353 වන අධ්‍යායයේදී ද වශයෙන් වරනැගීම් වෙන් වෙන් පරිච්ඡේදවලදී ඉදිරිපත් කර තිබේ. සර්වනාම පිළිබඳ ව නපුංසක ලිංග විස්තර කෙරෙන 353 අධ්‍යායයේදී දැක්වේ.

කාරක

විභක්ති ප්‍රයෝග පමණක් නොව කාරක පිළිබඳ ව ද අග්නි පුරාණය කරුණු දක්වයි. ඒ අනුව “කාරකං සම්ප්‍රවක්ෂ්‍යාම් විභක්තාර්ථසමන්විතම්” ආදී වශයෙන් ආරම්භ කොට ප්‍රථමා විභක්තිය ප්‍රාතිපදිකාර්ථය හා සම්බෝධනාර්ථය සඳහා යෙදෙන බව දැක්වේ. ඒ අර්ථ දෙකට අදාළ ව නිදසුන් ද දැක්වේ. ඒ නිදසුන් පිලිවෙළින් “ග්‍රාමෝ’ස්ති” “හේ මහාර්ක” වශයෙනි. ද්විතියා කර්මාර්ථයෙහි ද්විතියාව වන බව විභක්ති අධ්‍යායේ දී දැක්විණි. එම කර්මය සඵත විධ බව මෙහි දැක්වේ. ඊස්සිත කර්ම, අනිස්සිත කර්ම, ඊස්සිතානිස්සිත

කර්ම, අකතිත කර්ම, කරතෘ කර්ම, අභිනිත කර්ම, නාභිනිතකර්ම, වශයෙනි. තෘතියා කර්ණාර්ථයේ තෘතියා ව යෙදේ. ඒ කරණය බාහ්‍ය අභ්‍යන්තර වශයෙන් ද්විධ වේ. චතුර්ථීය සම්ප්‍රදානයෙනි චතුර්ථීය වේ. සම්ප්‍රදානය ත්‍රිවිධ වේ. ප්‍රේරක, අනුමන්තෘක, නිරාකර්තෘක වශයෙනි. පංචමී අපාදානයෙනි පඤ්චමීය වේ. අපාදානය දෙයාකාර වේ. චල හා අචල වශයෙනි. සප්තමී අධිකරණ ආධාර දෙකෙහි සප්තමී වෙයි. එහි අධිකරණය සිව් ආකාර වේ. අභිව්‍යාපක, ඖපශ්ලේෂික, වෛෂයික, සම්ප්‍රසාක වශයෙනි. අනභිනිත කර්තෘ තෘතියා හෝ ෂෂ්ඨී අනභිනිත කර්තෘ සඳහා යෙදේ. අභිනිත කර්තෘ අභිනිත කර්තෘ හා කර්ම ප්‍රථමාවෙන් යෙදේ. හේතුව දැක්වීමෙහි තෘතියාව යෙදේ. තාද්‍යර්ථයේ චතුර්ථීය වේ.

පරි, උප ආච්ඡි ආදි යෝගයෙහි පඤ්චමීය වේ. දිග් වාචක ශබ්ද, අන්‍යාර්ථ වාචක ශබ්ද, සාතේ ආදි ශබ්ද යෝගයෙහි ද පඤ්චමීය වේ. පෘතග් සහ විනා යෝගයෙහි තෘතියාව ද පඤ්චමීය ද වේ. කර්මප්‍රචයනියාර්ථයෙහි ද්විතියාව වේ. අභිතෘ යෝගයෙහි ද ද්විතියාව වේ. නමූ, ස්වාහා, ස්වධා, ස්වස්ති, වෂට් අදි යෝගයන්හි ද චතුර්ථීය වේ. ක්‍රම ප්‍රත්‍යාර්ථකයෙහි ද භාව වාචකයෙහි ද චතුර්ථීය වේ. සහ වාචකයෙහි, හේතු අර්ථයෙහි, කුත්සිත හේතු වාචනයෙහි විශේෂණ යෝගයෙහි ද තෘතියාව වේ. කාල වාචනයෙහි ද භාවාර්ථයෙහි ද සප්තමී වේ. ස්වාමී, ඊශ, පති, සාක්ෂී, සුත, දායාද, ආදි ශබ්ද යෝග යෙහි දී ෂෂ්ඨී ද සප්තමී ද විභක්තිය වේ. හේත්වර්ථයේ ෂෂ්ඨීය ද වේ. ස්මරණ ප්‍රයෝග කර්මය ෂෂ්ඨී වේ. කෘත් ප්‍රත්‍ය යෝගයෙහි කර්තෘ ද කර්මය ද ෂෂ්ඨී වේ. නිෂ්ඨා ආදි ප්‍රයෝගයන්හි ද ෂෂ්ඨීය වේ. මෙලෙස දැක්වෙන විභක්ති විස්තරය පමණක් වුව ද ව්‍යාකරණ දැක්වීම අතින් ද අග්නි පුරාණය පොහොසත් බව ප්‍රකට කරයි.

සමාස

අග්නි පුරාණයේ සමාස පිළිබඳ ව ද විස්තර කෙරෙයි. ඒ අනුව සමාස හයකි, එහි විසි අටක් වශයෙන් ද නැවත නිත්‍ය අනිත්‍ය වශයෙන් ද තව ද ලුක් අලුක් වශයෙන් ද ප්‍රභේද දැක් වේ.⁴ (අග්නිපුරාණ. 355.1) තව ද සමාස පිළිබඳ මෙසේ ද දැක්වේ.

කුම්භකාර, හේමකාර ආදිය නිත්‍ය සමාස වේ.

රාඤ්‍ය + ප්‍රමාන් = රාජප්‍රමාන් අනිත්‍ය සමාස වේ.

කෂ්ටං + ශ්‍රිතූ = කෂ්ටශ්‍රිත ලුක් සමාස වේ. (දුතියා විභක්ති ප්‍රත්‍ය ලුක් හෙවත් ලොප් වී තිබේ.)

කණ්ඨෙකාලූ යන මේ අලුක් සමාසයකි (මෙහි සප්තමී විභක්ති ප්‍රත්‍ය ලොප් වී නැත)

තත්පුරුෂ

තත්පුරුෂ සමාසය ප්‍රථමාදි විභක්ති සමග අට ආකාර වේ (අග්නිපුරාණ. 355.3). පූර්ව වූ ප්‍රථමා පදයක් සමග එක් වී සමාස වේ නම් ඒ ප්‍රථමා තත්පුරුෂ ලෙස දැක්වේ. ඒ සඳහා නිදසුන් මෙසේයි.

ප්‍රථමා තත්පුරුෂ- පූර්වං කායසා - පූර්වකායා

තව දුරටත් එවැනි ම වූ අපරකායා, අධාරකාරයා, උත්තරකායා ආදී පද ද නිදසුන් ලෙස දැක්වේ.

ද්විතියා තත්පුරුෂ- ආපන්නජීවිකා (ආපන්නො ජීවිකාමි)

තව ද එවැනි ම වූ මාධවාශ්‍රිතා (මාධවමි ආශ්‍රිතා), වර්ෂභෝග්‍යා (වර්ෂාමි භෝග්‍යා) යනාදිය ද නිදසුන් ලෙස දැක්වේ.

තාතියා තත්පුරුෂ- ධාන්‍යාර්ථා (ධාන්‍යෙන අර්ථා)

චතුර්ථී තත්පුරුෂ- විෂ්ණුබලි (විෂ්ණුවේ බලි)

පංචමී තත්පුරුෂ- වෘකභිතා - වෘකාත් භිතා,

ෂෂ්ඨී තත්පුරුෂ- භික්ෂාය තුර්යමි- භික්ෂාතුර්යමි

සප්තමී- අක්ෂරශෛණ්ඩා (අක්ෂරශෛණ්ඩා) යනාදිය නිදසුන් වේ.

කර්මධාරය

කර්මධාරය සත් ආකාර වේ⁶ (අග්නිපුරාණ. 355.8). විශේෂණපූර්වපද, විශේෂෝත්තරපද, විශේෂණෝභයපද, උපමාන පූර්වපද, උපමානෝත්තරපද, සම්භාවනාපූර්වපද, අවධාරණපූර්වපද වශයෙනි.

බහුමුඛි

බහුමුඛිසමාසය ද සත් වැදෑරුම් වේ⁷ (අග්නිපුරාණ. 355.11). ද්විපද, බහුපද, සංඛ්‍යෝත්තරපද, සංඛ්‍යෝභයපද, සහපූර්වපද, ව්‍යතිහාරලක්ෂණාර්ථ, දිග්ලක්ෂණාර්ථ වශයෙනි.

ද්විගු

ද්විගු සමාසය ප්‍රභේද දෙකකින් යුක්ත වේ⁸ (අග්නිපුරාණ. 355.15). ඒකවද්භාව සහ අනේකධා යනුවෙනි.

ද්වන්ධ

ද්වන්ධ සමාසය ද දෙයාකාර වේ⁹ (අග්නිපුරාණ. 355.16). ඉතරෙතර යෝගී, සමාහාරවාන් යනුවෙනි.

අව්‍යයිභාව

අව්‍යයිභාව සමාසය ද දෙයාකාර වේ¹⁰ (අග්නිපුරාණ. 355.17). නාමපූර්ව පද, අව්‍යයුර්ව පද වශයෙනි.

තව ද සමාස ප්‍රධාන වශයෙන් කොටස් හතරක් යටතේ වර්ග කරනු ලැබේ¹¹ (අග්නිපුරාණ. 355.18/19). ඒ අනුව

1. උත්තර පදාර්ථයේ ප්‍රධානත්වයෙන් යුක්ත (තත්පුරුස) සමාසය
2. උභය පදාර්ථ ප්‍රධාන ද්වන්ද්ව සමාසය
3. පූර්වපදාර්ථ ප්‍රධාන අව්‍යයිභාව සමාසය

- 4. අන්‍ය නොහොත් බාහ්‍ය පදාර්ථ ප්‍රධාන බහුවිචි සමාස යනුවෙනි.

මේ අනුව සමාස පිළිබඳ ව ගැඹුරු විස්තර කථනයක් අග්නි පුරාණයෙන් ද දැකගත හැකි වීම පුරාණ ග්‍රන්ථයකින් අපේක්ෂා නොකළ හැකි තරම් විශේෂ කාරණයකි.

තද්ධිත

නාමයන්ගේ අගට තද්ධිත ප්‍රත්‍ය එක් කිරීමෙන් තද්ධිත පද සාදා ගැනේ. අග්නි පුරාණාගත විස්තරයට අනුව තද්ධිත ප්‍රභේද තුනකි¹² (අග්නිපුරාණ. 356.1). සාමාන්‍ය තද්ධිත, අව්‍ය තද්ධිත, භාව තද්ධිත වශයෙනි. ඒ පිළිබඳ ව දැක්වෙන තොරතුරු මෙසේ යි.

සාමාන්‍ය තද්ධිත

සාමාන්‍ය තද්ධිතයට අදාළ තොරතුරු පිළිබඳ අනුමු ලෙස තොරාගත් නිදසුන් කීපයක් පමණක් මෙසේ දැක්විය හැකිය.

ලච් ප්‍රත්‍යයෙන් අංසල, වත්සල ආදී පද වේ.

ඉලච් ප්‍රත්‍යයෙන් පෙනිල වශයෙන් පද වේ.

ලෝමාදි ගණය කෙරෙන් “ග” ප්‍රත්‍ය වේ. ඒ අනුව ලෝමග වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

පාමාදි ශබ්ද කෙරෙන් “න” ප්‍රත්‍ය වේ. ඒ අනුව පාමන වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

පිච්ඡාදි ශබ්ද කෙරෙන් “ඉලච්” ප්‍රත්‍ය වේ. ඒ අනුව පිච්ඡලම් වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

ප්‍රඥා ශබ්දය කෙරෙන් “ණ” ප්‍රත්‍යා වේ. ඒ අනුව ප්‍රාඥ වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

දන්ත ශබ්දයෙන් “උරච්” ප්‍රත්‍ය වේ. ඒ අනුව දන්තර වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

මධු ශබ්දයෙන් “ර” ප්‍රත්‍ය වේ. ඒ අනුව මධුර වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

සුෂ් ශබ්දයෙන් “ර” ප්‍රත්‍ය වේ. ඒ අනුව සුෂිර වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

කේශ ශබ්දයෙන් “ව” ප්‍රත්‍ය වේ. ඒ අනුව කේශව වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

හිරණ්‍ය ශබ්දයෙන් “ව” ප්‍රත්‍ය වේ. ඒ අනුව හිරණ්‍යව වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

මණි ශබ්දයෙන් “ව” ප්‍රත්‍ය වේ. ඒ අනුව මණිව වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

රජස් ශබ්දයෙන් “වලච්” ප්‍රත්‍යය වේ. ඒ අනුව රජස්වල වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

ධන ශබ්දයෙන් “ඉනි” ප්‍රත්‍යය වේ. ඒ අනුව “ධනී” වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

පයස් ශබ්දයට “චිනි” ප්‍රත්‍යයෙන් පයස්චිනි වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

උග්‍රණ ශබ්දයට “යුස්” ප්‍රත්‍යයෙන් උග්‍රණයුස් වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

වාච් ශබ්දයට “ගමීන්” ප්‍රත්‍යයෙන් වාගමී වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

වාච් ශබ්දයට “අලච්” ප්‍රත්‍යයෙන් වාචල වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

වාච් ශබ්දයට ආච් ප්‍රත්‍යයෙන් වාචාච වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

එල ශබ්දයට “ඉනච්චි” ප්‍රත්‍යයෙන් එලින: වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

බර්භ ශබ්දයට “ඉනච්චි” ප්‍රත්‍යයෙන් බර්භිණ වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

වෘන්ද් ශබ්දයට “ආරකන්” ප්‍රත්‍යයෙන් වෘන්දාරක වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

ශීත ශබ්දයට “ආලුච්චි” ප්‍රත්‍යයෙන් ශීතලු: වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

හිම ශබ්දයට “ආලුච්චි” ප්‍රත්‍ය විමෙන් හිමාලු: වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

වාත ශබ්දයට “උලච්චි” ප්‍රත්‍යයෙන් වාතල: වශයෙන් පදසිද්ධිය වේ.

අපත්‍ය අර්ථයේ “අණ්” ප්‍රත්‍යවේ. ඒ අනුව

වශිෂ්ඨ ශබ්දයට “අණ්” විමෙන් වාශිෂ්ඨ: වේ.

කුරු ශබ්දයට “අණ්” ප්‍රත්‍ය විමෙන් කෞරව: වේ.

එහි වසයි යන අර්ථයෙන් “අණ්” ප්‍රත්‍ය වේ.

මුදුරාවෙහි වසයි යන අර්ථයෙන් (මුදුරායාං වාසො’සෙයති) මාදුර වේ.

එය දනී අර්ථයෙන් “අණ්” ප්‍රත්‍යය වේ.

වන්දු ව්‍යාකරණය දනී යන අර්ථයෙන් (වන්දං ව්‍යාකරණමධීතෙ තද් වේදවා ඉති) වාන්දුක වේ.

කුම ආදී ශබ්දයන්ට “චුන්” ප්‍රත්‍යය වේ.

ඇතැම් තැනක දී මේ ප්‍රත්‍යයට ආක ආදේශ වේ. (ක්‍රමං වේත්ති ඉති) ක්‍රමකෝ යනු උදාහරණ යි.

එමෙන් ම (කෝශම් අධිතේ වේද වා) කෝශකා යනු ද එලෙස ම වේ.

උත්පත්ති ස්ථාන වාචනයේ දී “ඛඤ්” ප්‍රත්‍යය වේ. (ප්‍රියංගුණාං භවනං ක්‍ෂේත්‍රං) ප්‍රියංගුණිකං යනු උදාහරණය යි.

විදේහ ශබ්දයට පුත්‍රාර්ථයේ “අණ්” ප්‍රත්‍යය වී වෛදේහ වේ.

දරු අර්ථයේ “ඉඤ්” (ඉ) ප්‍රත්‍ය වී දාකෂී, දගර්ථී වැනි පද සිද්ධිය වේ.

“නඩ” ආදි ශබ්ද කෙරෙන් “පාක්” ප්‍රත්‍ය වේ. පසු ව ඒ සඳහා “ආයන” ආදේශය ද වේ. (නඩසා ගොත්‍රාපත්‍යං) නාඩායනා නිදසුන් වේ.

ගාර්ග්‍ය ආදි ශබ්ද කෙරෙන් “යඤ්” ප්‍රත්‍යය වේ. ගාර්ග්‍යා, වාතසාකා ආදිය නිදසුන් ය.

ස්ත්‍රී ශබ්ද කෙරෙන් පුත්‍රාර්ථයෙහි “ඩක්” ප්‍රත්‍ය වේ. පසු ව ඒ සඳහා “එය” ආදේශ වේ. (විනතේයා පුත්‍රා) වෛනතේයා වශයෙන් නිදසුන් දැක්වේ.

වටිකා ආදි ශබ්ද කෙරෙන් “ඵරක්” ප්‍රත්‍ය වේ. (වටිකායා අපත්‍යං පුමාන්) වාටිකෙර යනු උදාහරණයි.

ගෝධා ආදි ශබ්ද කෙරෙන් “ඳක්” ප්‍රත්‍යා වේ. ගෝධේරකෝ යනු උදාහරණය යි.

ක්‍ෂත්‍ර ශබ්දයෙන් “ස්” ප්‍රත්‍යය වේ. පසුව “ඉය” ආදේශ වීමෙන් ක්‍ෂත්‍රීය ආදි පද සිද්ධිය වේ.

කුල ශබ්දය කෙරෙන් “ඛ්” ප්‍රත්‍යය වී එයට ඊන ආදේශ වේ. කුලීන යනු නිදසුන් ය.

කෞරව ආදියෙන් පරව “ණය” ප්‍රත්‍ය වේ. කෞරව්‍ය: යනු නිදසුන් ය.

ශරීරාවයව ආදිය කෙරෙන් “යන්” ප්‍රත්‍ය වේ. මූර්ධනය, මුඛය යනු උදාහරණය යි.

මේ ආදී වශයෙන් සාමාන්‍ය තද්ධිතය පිළිබඳ ප්‍රත්‍ය තව දුරටත් විස්තර කෙරී තිබේ.

පටු ශබ්දයෙන් ප්‍රශස්ත යන අර්ථයෙහි “රූප” ප්‍රත්‍ය වෙයි පටුරූප

අතිශයාර්ථය සඳහා “තමප්, ඊෂ්ටන්, තරප්, ඊයස්” ප්‍රත්‍ය වෙයි. ‘අක්‍ෂතර, පටියාන් ආදී නිදසුන් වෙයි.

අව්‍යය තද්ධිතය

පඤ්චමී පද කෙරෙන් පරව “තසිල්” ප්‍රත්‍ය වී එහි ඉකාර, ලේකාර ලෝපයෙන් පද සාධනය වේ. යස්මාත් සඳහා යන: යනුවෙන් අව්‍යය සෑදේ.

සප්තමී පද කෙරෙන් තුල් ප්‍රත්‍ය වී පද සාධනය වේ. යස්මින් සඳහා යනු, තස්මින් සඳහා තනු ආදීවශයෙනි.

දා ප්‍රත්‍යයෙන් සර්වදා ආදී පද සෑදේ.

තස්මින් කාලේ තර්හි

අස්මින් කාලේ ඉහ

කස්මින් කාලේ කර්හි

ථාල් ප්‍රත්‍යයෙන් යථා

ථමී ප්‍රත්‍යයෙන් කථමී

ධමුක්කි ප්‍රත්‍යයෙන් ද්විධං ආදී අව්‍ය තද්ධිත පද වේ.

ද්වි, ත්‍රී ශබ්ද කෙරෙන් ධාවි ප්‍රත්‍ය වී (ද්වෙභ ප්‍රකාරෙභ) ද්විධා, ත්‍රේධා ආදිය සෑදේ.

භාව තද්ධිතය

“ත්ව” ප්‍රත්‍යයෙන් පටෝර්භාව පටුත්වං

“තාලි” ප්‍රත්‍යයෙන් පටුතා

“ඉමනි” ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රථිමා

“පාසඤ්ඤ” ප්‍රත්‍යයෙන් (සුඛසා භාවෞ) සෙභධාං

“ය” ප්‍රත්‍යයෙන් (සඛ්‍යුර්භාවෞ) සඛ්‍යුමි

“යත්” ප්‍රත්‍යයෙන් පථාං

“අඤ්ඤ” ප්‍රත්‍යයෙන් කෙභමාරකං

“අඤ්ඤ” ප්‍රත්‍යයෙන් යෙභවනමි

“කන්” ප්‍රත්‍යයෙන් ආචාර්යකමි

මේ අනුව විමර්ශනය කරන විට තද්ධිත පිළිබඳ අග්නි පුරාණාගත විග්‍රහය මූලික ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථයක ප්‍රමාණයටම පුළුල් භාවයකින් යුක්තවන අයුරු පැහැදිලිව පෙනේ.

උණාදි සිද්ධ රූප

කෘදන්ත ප්‍රභේදයක් වන උණාදි සිද්ධ රූප අග්නි පුරාණය වෙත ම එනම් කෘදන්ත විස්තර වන පරිච්ඡේදයට කලින් විස්තර කිරීම විශේෂිත සිද්ධියකි. මෙහි උණාදි සිද්ධ රූප නිර්වචනය කරන්නේ ධාතු කෙරෙන් ප්‍රත්‍ය යෙදී සෑදෙන නාම උණාදි සිද්ධ ශබ්ද නම් වේ යනුවෙනි¹³ (අග්නිපුරාණ 357.1). මෙහිදී ප්‍රත්‍ය ඉදිරිපත් කර පසු ව ඒ ප්‍රත්‍ය ගැලපීමෙන් සාධිත පද සමූහය බැගින් දැක්වේ. ඒ අනුව

“උණ” ප්‍රත්‍යයෙන් කාරු,

(ජායති රොගාන් ඉති) ජායු,

(මිනොති, ප්‍රකෂිපති දේහේ උභෂ්මාණමි ඉති) මායු,

(ස්වදනේ, රෝවනේ ඉති) ස්වාද්‍ය,

(කිං ශාණාතීති) කිංසාරු ආදි වශයෙන් පද සිද්ධිය වන බවත්,

“කුන්” ප්‍රත්‍යයෙන් ර, හා න ඉත් වී ගාධා: වන බවත් ආදි වශයෙන් සිද්ධ වූ පද බොහෝමයක් මෙහි නිදසුන් කොට දැක්වේ.

තිඛිච්භක්ති සිද්ධරූප

තිඛි චිභක්තිය යනු අධ්‍යාත චිභක්තිය යි. තිඛි චිභක්තිය භාව කර්ම කර්තෘ වශයෙන් ත්‍රිවිධ වේ¹⁴ (අග්නිපුරාණ. 358.1). සකර්මක අකර්මක කෙරෙන් කර්තෘ කාරකයෙහි උභය පදයෙහි ම යෙදේ. වර්තමානය සදහා ලචි ලකාරය ද, විධි ආදි අර්ථයන්හි ලිඛි ලකාරය ද, විධි ආශීර්වාදයන්හි ලෝචි ලකාරය ද, අනද්‍යතන අතීතයෙහි ලඛි ලකාරය ද, සාමාන්‍ය අතීතයෙහි ලුඛි ද පරෝක්ෂාතීතයෙහි ලිචි ලකාරය ද, අනද්‍යතන අනාගතයෙහි ලුචි ලකාරය ද, ආශීර්වාදයෙහි ලිඛි ලකාරය ද, සාමාන්‍ය අනාගතයෙහි ලාචි ලකාරය ද ලාඛි ලකාරය ද වේ. ලිඛි නිමිත්තෙහි ද ක්‍රියානිපත්තියෙහි ද වේ. ආත්මනේපද ප්‍රත්‍ය නවයක් ද පරස්මෙපද ප්‍රත්‍ය නවයක් ද වේ. තිප් තස් අන්ති ආදි වශයෙන් ඒ ප්‍රත්‍ය සහ ඇතැම් ධාතු වරනැගීම් ගෙනහැර දක්වා තිබේ 15 (අග්නිපුරාණ 358.2/3/4/5).

කෘත්සිද්ධ රූප

නැවත කෘත් සිද්ධ රූප වශයෙන් කෘදන්ත ප්‍රභේද ඉදිරිපත් කිරීමක් වේ. ඒ අන්ව කෘත් සිද්ධ රූපයෝ කොටස් තුනක් වෙත්. භාව, කර්මණ, කර්තරි වශයෙනි. එහිදී භාවාර්ථයෙහි අච්, ලුච්, ක්තින්, සඤ් ආදි ප්‍රත්‍ය වේ¹⁶ (අග්නිපුරාණ 359.1). පද සිද්ධියට නිදසුන් කීපයක් මෙසේයි.

“අච්” ප්‍රත්‍යයෙන් චිනය, දෙව, හඳු ආදි පද වේ.

“ලුච්” ප්‍රත්‍යයෙන් ශෝභනම්

“ක්තින්” ප්‍රත්‍යයෙන් වෘද්ධී, ස්තූති,

“සඤ්ඤ” ප්‍රත්‍යයෙන් භාව

“යුජ්” ප්‍රත්‍යයෙන් කාරණා, භාවනා

“අ” ප්‍රත්‍යයෙන් විකිත්සා

“තච්ච” ප්‍රත්‍යයෙන් කර්තව්‍ය වේ

“අනීය” ප්‍රත්‍යයෙන් කරනීය වේ.

“කර්තෘකාරකයෙහි” මෙන් ම ඇතැම්විට භාව සහ කර්ම කාරකයන්හි ද “ක්ත” ආදී ප්‍රත්‍ය වෙය¹⁷ (අග්නිපුරාණ 359.5).

ක්ත ප්‍රත්‍යයෙන් ගතවේ

“ක්විජ්” ප්‍රත්‍යයෙන් සවයම්භූ යනාදී වශයෙන් මේ පිළිබඳ ව තොරතුරු ඉදිරිපත් කෙරේ.

අච්ච

අච්ච පිළිබඳ ව අදහස් දැක්වෙන මෙම කොටසට අනුව ස්වල්ප, අභිව්‍යාජිති, මර්යාදා හෙවත් සීමා අර්ථයේ අච්ච යොදනු ලැබේ.

“ආ” යනු සංධි නොකොට ප්‍රකෘතියෙන් ගත යුතු අච්චයකි. වචනාර්ථය ආපසු හැරවීමෙහි යෙදේ.

“ආඃ” යනු කෝපය සහ පීඩාසහිත බව දැක්වීමට යොදනු ලැබේ¹⁸ (අග්නිපුරාණ 361.1).

“කු” නිපාතය පාප, අපහාස, ස්වල්ප, අවමන් දැඩි නින්දා යන අර්ථයන්හි ද,

“ච” නිපාතය (අන්චාවය) දෙවන අර්ථයක් සමග සම්බන්ධ කිරීමෙහි, සමුච්චය නැතහොත් සමුහාර්ථයේ, සමාහාර නොහොත් සමූහ ගත කිරීම් අර්ථයේ, ඉතරේතර හෙවත් අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධ වාචනයෙහි යනාදියෙහි ද,

“ස්වස්ති” නිපාතය ආශීර්වාද, ක්‍ෂේම, පුණ්‍ය අර්ථයන්හි ද,

“අති” අධිකතා සහ උල්ලංගන අර්ථයෙහි ද,

“ස්විත්” ප්‍රශ්න, විතර්කභාවයෙහි යෙදේ.

“තු” හේද සහ අවධාරණාර්ථයෙහි ද,

“සකෘත්” වරක් යන අර්ථයේ ද,

“ආරාත්” ළඟ හා දුර යන අරුත් හි ද,

“පශ්චාත්” පශ්චිම දිසාව, පසුපස යන අරුත්හි ද,

“උත” විකල්ප අර්ථයෙහි ද,

“පුන” යළි යළි යන අරුත්හි ද,

“ශශ්චන්” යන්ත සාක්‍ෂාත් හා ප්‍රත්‍යාක්‍ෂ යන අර්ථයන්හි ද සමාන අර්ථයෙහි ද ,

“බත” බේද, අනුකම්පා, සංතෝෂ, විෂ්මය, අර්ථයන්හි ද ආමන්ත්‍රණයෙහි ද,

“හන්ත” හර්ෂ, අනුකම්පා, දුක් අර්ථයන්හි ද,

“ප්‍රති” ප්‍රතිනිධි හෙවත් හිලච්චි අර්ථයෙහි හා විජ්‍යා හෙවත් නැවත යන අර්ථයෙහි ද,

“ඉති” හේතු, ප්‍රකරණ, ප්‍රකාශ යන අර්ථයන්හි ද,

“පුරස්තාත්” පූර්ව දිශා, ප්‍රථම, පෙර, ඉදිරිපස, ආදී අර්ථයන්හි ද,

“නු” ශබ්දය විමසීමේ හා විකල්ප අර්ථයෙහි ද,

“වා” උපමාවෙහි සහ විකල්පාර්ථයෙහි ද,

“සාමි” අර්ධ සහ නින්දා අර්ථයෙහි ද,

“ආමා” සමග හා සමීප අර්ථ

“කං” ජලය හා මොළය හිස් මුදුන යනාදී අර්ථයන්හි ද,

“හුමි” විතර්කයෙහි හා ප්‍රශ්නාර්ථයෙහි ද,

“උරථි, උරි, උගරථි” යන නිපාත තුන විස්තාරණ, පිළිගැනීම් අර්ථයන්හි ද

“ස්වර” ස්වර්ග හා පරලෝ අර්ථයන්හි ද,

“කිල” වාර්තා සහ සම්භාවනාවන්හි ද ආදී වශයෙන් ප්‍රසිද්ධාප්‍රසිද්ධ නිපාත අව්‍ය හඳුන්වා දී තබේ.

සමාලෝචනය

අග්නිපුරාණයේ සංස්කෘත ව්‍යාකරණ සිද්ධාන්ත පිළිබඳ දැක්වීම සාම්ප්‍රදායික සංස්කෘත ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථයන්ට අනුගතව සිදු වී ඇති බව පෙනෙයි. අග්නි පුරාණයේ දැක්වෙන්නේ සංක්ෂිප්ත ඉදිරිපත් කිරීමකි. පාඨකයාට මතකයේ තබාගත හැකි පරිදි සංක්ෂිප්ත ඉදිරිපත් කිරීමක් ලෙස අග්නිපුරාණයේ සංස්කෘත ව්‍යාකරණ සිද්ධාන්ත හඳුනා ගැනීම වඩාත් උචිත වේ. අග්නිපුරාණයේ ඉගැන්වීම් එම ඉගැන්වීම් පිළිබඳ මහා කෘතීන්ට කළ අතිරේකයකි, සංක්ෂිප්තයකි. ඇතැම් ආචාර්ය පරම්පරා හෝ ගුරුකලයන්හි භාවිත වූ නිර්දේශිත ඉගැන්වීම් ලෙස ද අග්නිපුරාණාගත ඉගැන්වීම් සැලකිය හැකිය.

ආන්තික සටහන්

1. ධාතුප්‍රත්‍ය භීතං යත්සායාත් ප්‍රාතිපදිකං තු තත්
2. ප්‍රාතිපදිකාත් ස්වලිංගාර්ථ වචනේ ප්‍රථමා භවේත්
3. ක්‍රියතේ යෙන කරණං කර්තා යශ්ච කරෝති සා
අනුක්තේ තිඛිකාත්තද්ධිතෙස්තෘතියා කරණේ භවේත්
4. ෂෝඨා සමාසං චක්‍ෂායාමි අෂ්ටවිංශතිධා පුනා
නිත්‍යානිත්‍ය විභාගේන ලුගලෝපේන ච ද්විධා
5. ස්‍යාදෂ්ටධා තත්පුරුෂා ප්‍රථමාද්‍යා සුපා සහ
6. කර්මධාරයා සප්තධා
7. ඛනුච්චිශ්ච සප්තධා
8. ද්විගුරභාමිතෝ ද්විධා
9. ද්වන්ද්‍ය සමසෝ ද්විධෝ
10. ද්විධා'ඛ්‍යාතෝ'ච්‍යයිභාවෝ
11. ...උත්තරපදාර්ථමුඛෝ'යං ද්වන්ද්වශ්චෝභයමුඛ්‍යකා
පූර්වාර්ථෝ සෝ'ච්‍යයිභාවෝ ඛනුච්චිශ්ච ඛ්‍යාතා
12. තද්ධිතං ත්‍රිවිධං චක්‍ෂෝ
13. උණාදයෝ අභිධායන්තේ ප්‍රත්‍යයා ධාතුතා පරේ...
14. තිඛිචිභක්තිං ප්‍රචක්‍ෂායාමි තථා'දේශං සමාසතා
තිඛිස්ත්‍රිෂ්චපි වර්තන්තේ භාවේ කර්මණි කර්තරි
15. සකර්මකාකර්මකාවච කර්තරි ද්විපදේ ස්මාතා
සකර්මකාකර්මණි ච තදාදේශස්තරේරිතා
වර්තමානේ ලඛ්‍යාතෝ විධ්‍යාද්‍යාර්ථෝ ලිඛිරිතා
විධ්‍යාදේභ ලෝඛාශිචි ච භුතාන්‍යාද්‍යතනේ ච ලඛි
භුතෙ ලුඛි ලිචි පරෝක්‍ෂේ'ථ භාවිත්‍යාද්‍යතනේ ච ලුචි
ලිඛාශිචි ච ශේෂේ'ර්ථෙ ලාඛි භවිෂ්‍යති ලාඛිභවේත්

ලිඛිතමිත්තේ ක්‍රියානිපත්තෝ තඩනාවාත්මනේපදම්

සූර්වං නව පරස්මෙපදං නිප්තසන්තීති ප්‍රථමා ප්‍රමාන්

16. කෘතස්ත්‍රිෂ්වපි විඥේයා භාවේ කර්මණි කර්තරි

අප් ලජුටි ක්තීන් සඥෝ භාවේ යුජකාරත ඒව ච

17. කර්තරි ක්තාදයෝ ඥේයා භාවේ කර්මණි ච ක්වචින්

අභිඤ්ඤ්ථෙ'නිව්‍යාප්තෝ සීමාර්ථේ ධාතුයෝගජේ

18. ආ ප්‍රගාභ්‍යාස් මාතෝ වාකෝ'ප්‍යාස්තු ස්‍යාත්කෝපපීඩයෝස්

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ නාමාවලිය

අලගියවන්ත, පී. (2004). සංස්කෘත සිංහල ශබ්දකෝෂය, කොළඹ: සූර්ය ප්‍රකාශකයෝ.

කුලසේකර, පී. (1996). සංස්කෘත සිංහල ශබ්ද කෝෂය, කොළඹ: අප් ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ.

චන්ද්‍රවිමල හිමි, එම්. (2002), ශ්‍රී අනවමදර්ශි නින්දි සිංහල ශබ්ද කෝෂය, කොළඹ: සමයවර්ධන ප්‍රකාශකයෝ.

Agni Maha Puranam – Hindi Translation

Agni Maha Puranam – I (2005) Delhi: Parimal Publication

Agni Maha Puranam – II (2005) Delhi: Parimal Publication

Agni Maha Puranam – I (2009) Delhi: New Bharatiya Corporation.

Agni Maha Puranam – II (2009) Delhi: New Bharatiya Corporation.

Agni Maha Puranam – III (2009) Delhi: New Bharatiya Corporation.